

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ประชากรศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับประชากร ซึ่งในปัจจุบันประชากร เป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญของประเทศ เพราะการเพิ่มประชากรที่รวดเร็วเกินไป อาจเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุข ตลอดจนการ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากร^๑ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงเป็นผลให้วิชาประชากรศาสตร์ซึ่งเป็น วิชาใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีมานี้เอง ได้รับความสนใจอย่างมากจากบุคคลทั่วทุกวงการ และในขณะนี้กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชากร การวางแผนครอบครัว งานอนามัยแม่และ เด็ก ตลอดจนงานส่งเสริมสุขภาพของประชากรไทย ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง มาก^๒ พร้อมกันนั้นนักวิชาการต่าง ๆ ได้เกิดความตื่นตัวในการศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านประชากร และการวางแผนครอบครัว และได้เรียบเรียงเขียนเป็นหนังสือ และเอกสารขึ้นมากมาย ซึ่งหนังสือ และเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์อย่างมากต่อนักวางแผน นักบริหาร นักวิชาการ ตลอดจนนิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับประชากร ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไว้เพื่อการศึกษาค้นคว้าจึงเป็นสิ่ง จำเป็น ในฐานะที่ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมหนังสือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้เพื่อบริการแก่ผู้อ่าน และผู้ที่ต้องการค้นคว้า ห้องสมุดจึงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทมากในการเก็บรวบรวมเอกสารและ

---

^๑ ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และ ณรงค์ เทียนสง, ประชากรศาสตร์และประชากรศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑.

^๒ "การสัมมนาเรื่องระบบสารนิเทศกับกิจกรรมด้านประชากรและการวางแผน ครอบครัวในประเทศไทย" ในรายงานการสัมมนาเรื่อง ระบบสารนิเทศกับกิจกรรมด้านประชากร และการวางแผนครอบครัวในประเทศไทย ณ ห้องประชุมโรงแรมสุริวงค์ เชียงใหม่ ๒๖-๒๘ มีนาคม ๒๕๒๓. (กรุงเทพฯ: ศูนย์ประมวลข่าวสารการอนามัยครอบครัว กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑.

หนังสือเพื่อการศึกษาค้นคว้า การที่จะจัดดำเนินการให้หนังสือและเอกสารในห้องสมุดมีประโยชน์อย่างกว้างขวางนั้น ห้องสมุดต้องมีขบวนการจัดการหนังสือและเอกสารที่มีประสิทธิภาพ บัตรรายการ และดัชนีต่าง ๆ ในห้องสมุดจัดเป็นอุปกรณ์เครื่องมือที่สำคัญและมีบทบาทอย่างหนึ่ง กล่าวคือ บัตรรายการเป็นบัตรที่บรรณารักษ์ได้บันทึกรายการต่าง ๆ ที่ผู้อ่านควรทราบเกี่ยวกับหนังสือแต่ละเล่ม ซึ่งได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ จำนวนหน้า เป็นต้น การที่ห้องสมุดจัดทำบัตรรายการไว้ก็เพื่อจะใช้เป็นเครื่องช่วยให้ผู้ใช้บริการของห้องสมุดทราบว่าเรื่องราวที่ต้องการอ่าน หรือต้องการค้นคว้ามียู่ในห้องสมุดหรือไม่ หรือมีเก็บไว้ ณ ที่ใดภายในห้องสมุด ทำให้ผู้ใช้ห้องสมุดได้รับความสะดวก และค้นหาเรื่องได้รวดเร็ว^๑ บัตรรายการของห้องสมุดโดยทั่ว ๆ ไปที่ผู้ใช้บริการใช้กันมี ๓ ประเภท คือ บัตรชื่อผู้แต่ง (Author card) บัตรชื่อเรื่อง (Title card) และบัตรเรื่อง^๒ (Subject card) บัตรรายการประเภทที่ช่วยในการศึกษาค้นคว้าของผู้ใช้ห้องสมุดและบรรณารักษ์ คือ บัตรเรื่อง เพราะโดยปกติแล้ว ผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นนักวิจัยหรือนักบริหารก็ตาม มักจะหาหนังสือตามหัวเรื่องที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่มากกว่าที่จะหาหนังสือตามชื่อเรื่องหรือชื่อผู้แต่ง^๓ และจากผลการวิจัยของ ชมพู่ โชติจรรย์ะพบว่าบรรณารักษ์แผนกอ้างอิงต้องใช้บัตรเรื่องเป็นประจำสำหรับบริการตอบคำถาม และถือว่าบัตรเรื่องเป็นหัวใจสำคัญของบรรณารักษ์แผนกอ้างอิง^๔

^๑ อัมพร ทีชะระ, "ปัญหาการทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทยและข้อเสนอแนะในการลงรายการบัตร" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐), หน้า ๑.

^๒ บัตรเรื่อง คือ บัตรรายการที่มีหัวเรื่อง (Subject Headings) อยู่บรรทัดบนสุด เป็นรายการแรกของบัตรนั้น

^๓ นพวรรณ จงวัฒนา, "ระบบการจัดหมู่หนังสือดีวีย์ (Dewey Decimal Classification) สำหรับเอกสารด้านประชากรศาสตร์และข้อเสนอแนะ" จดหมายข่าวประชากร ๑๓ (มิถุนายน ๒๕๒๑): ๕.

^๔ ชมพู่ โชติจรรย์ะ, "การใช้บัตรรายการของนิสิต นักศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ๒๕๑๕) ข้อสรุป, หน้า ๑๑.

ด้วยเหตุที่บัตรเรื่อง เป็นเครื่องช่วยในการค้นคว้าในห้องสมุดที่สำคัญมาก บรรณารักษ์จึงมีความกระตือรือร้นที่จะจัดทำบัตรเรื่องของหนังสือและเอกสารต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดได้ใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ในการทำบัตรเรื่องนี้ บรรณารักษ์จัดทำรายการต้องประสบปัญหาที่สำคัญยิ่งปัญหาหนึ่ง คือ การกำหนดหัวเรื่องภาษาไทยสำหรับหนังสือภาษาไทย เพราะในปัจจุบันนี้ยังขาดแคลนตำราซึ่งจะใช้ยึดถือเป็นคู่มือในการกำหนดหัวเรื่องที่เป็นมาตรฐานเหมือนอย่างในต่างประเทศ ดังนั้น ห้องสมุดแต่ละแห่งจึงจำเป็นต้องกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้เอง ตามความเหมาะสมกับห้องสมุดของตน โดยคำนึงถึงผู้ใช้ห้องสมุดเป็นสำคัญ หัวเรื่องที่แต่ละห้องสมุดรวบรวมขึ้น ย่อมจะต้องแตกต่างกันไปบ้างในด้านการเลือกพื้นที่ย่อคำตลอดจนความเฉพาะเจาะจงของหัวเรื่อง แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็คงคล้ายคลึงกัน^๑ นอกจากนี้ การให้หัวเรื่องภาษาไทยที่ใช้บอกความหมายอย่างหนึ่ง ๆ นั้น มีอยู่หลายคำ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาว่าจะเลือกคำไหนจึงจะถูกต้องและเหมาะสม คือ เป็นคำที่ผู้ใช้บัตรรายการโดยมากรู้จักและเข้าใจ เป็นคำที่ให้ความหมายถูกต้องใกล้เคียงความคิดที่ต้องการแสดงออกมากที่สุด^๒ จากผลงานวิจัยของ สุนทรี รสสุธาธรรม พบว่า ปัญหาของบรรณารักษ์ในการทำตรรกษนิเวศวิทยาปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาด้านคู่มือการให้หัวเรื่องไม่ทันสมัยและขาดคู่มือการให้หัวเรื่องที่ได้มาตรฐาน^๓ และจากผลงานวิจัยของ ประยงค์ พิณกิจจำรูญ ได้พบปัญหาของบรรณารักษ์ฝ่ายทำบัตรรายการและจัดหมู่หนังสือ ว่าบรรณารักษ์ฝ่ายดังกล่าวประสบปัญหาไม่มีหนังสือการให้หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยอย่างเพียงพอ^๔ เพราะฉะนั้นการวิจัย

^๑ทองหยด ประทุมวงศ์, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑)

^๒สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า (๔)

^๓สุนทรี รสสุธาธรรม, "การให้บริการงานตรรกษนิเวศวิทยาเพื่อการค้นคว้าวิจัยในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๑๐๓.

^๔ประยงค์ (โรจน์วิชัย) พิณกิจจำรูญ, "การศึกษาระบบจัดหมู่หนังสือที่ใช้ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๓๘.

เกี่ยวกับการให้หัวเรื่องภาษาไทยจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หัวเรื่องภาษาไทยในสาขาวิชาเฉพาะอย่าง เช่น วิชาประชากรศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาใหม่ย่อมจะก่อปัญหาแก่บรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการของห้องสมุด เฉพาะในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ และห้องสมุดที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการขาดคู่มือการให้หัวเรื่องภาษาไทยในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ที่ทันสมัย และขาดหลักเกณฑ์ในการกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยการให้หัวเรื่องภาษาไทยในสาขาประชากรศาสตร์นี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องหนึ่งที่สมควรนำมาศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

เนื้อหาวิชาประชากรศาสตร์

วิชาประชากรศาสตร์ เป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประชากร ซึ่งเพิ่งมีการศึกษากันอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้ ดังนั้น ความสัมพันธ์เกี่ยวโยงระหว่างเนื้อหาวิชาประชากรศาสตร์กับหัวเรื่องที่มีในหนังสือ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๑๓" จึงมีน้อย หัวเรื่องในหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องภาษาไทยที่ใช้กันอยู่และเนื้อหาในวิชาประชากรศาสตร์ จึงไม่สัมพันธ์เท่าที่ควร ดังที่ผู้วิจัยจะสรุปถึงเนื้อหาสาระในวิชาประชากรศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมมาจากหนังสืออ้างอิงในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ จำนวน ๒๕ เล่ม มาสรุปอีกครั้งหนึ่งดังนี้:-

เนื้อหาสาระที่ครอบคลุมในวิชาประชากรศาสตร์ ในการศึกษาวิชาประชากรศาสตร์ พอจำแนกเนื้อหาได้ดังนี้:

๑. การศึกษาวิชาประชากรศาสตร์

- ๑.๑ การศึกษาวิชาประชากรศาสตร์ มีทั้งภาคพรรณนา และภาคคณิตศาสตร์ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับสารศึกษาประชากร
- ๑.๒ ความหมายและขอบเขตของวิชาประชากรศาสตร์
- ๑.๓ ความหมายและขอบเขตของสารศึกษาประชากร
- ๑.๔ ประวัติความเป็นมาของวิชาประชากรศาสตร์
- ๑.๕ สถานะปัจจุบันของประชากรศาสตร์
- ๑.๖ สาขาของประชากรศาสตร์ที่สำคัญ และพัฒนาของการศึกษาเหล่านี้

๑.๗ นักประชากรศาสตร์ที่มีส่วนพัฒนาด้านประชากรทั้งในอดีต ปัจจุบัน อาทิ เช่น โรเบิร์ต ที มัลธัส

๑.๘ กิจกรรมของสถาบันวิจัยทางประชากรศาสตร์

๒. องค์ประกอบในการวิเคราะห์ประชากรขั้นต้น

๒.๑ แหล่งข้อมูลทางประชากร

๒.๑.๑ สัมมะโนประชากร หมายถึง การสำรวจโดยตรง การแจงนับ หน่วยแจงนับ ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร เพศ อายุ ที่อยู่อาศัย ศาสนา สัญชาติ การย้ายถิ่น การอ่านออกเขียนได้ การศึกษา การสมรส จำนวนบุตรเกิดรอด อาชีพ อุทสาหกรรม เชื้อชาติ สถานภาพการทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงประวัติการทำสัมมะโนประชากร

๒.๑.๒ การจดทะเบียน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้:-

๒.๑.๒.๑ การจดทะเบียนชีพ ได้แก่ สถิติชีพต่าง ๆ อาทิเช่น การเกิด การตาย การเจ็บป่วย การมีบุตร

๒.๑.๒.๒ การจดทะเบียนราษฎร ได้แก่ เหตุการณ์ชีพต่าง ๆ อาทิเช่น จำนวนประชากร การสมรส การหย่าร้าง การย้ายเข้า ย้ายออก การหายสาบสูญของ ประชากร

๒.๑.๒.๓ การสำรวจ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบสอบถาม การสุ่มตัวอย่าง งานสนาม ทฤษฎีความน่าจะเป็น การสรุปและวิเคราะห์ การนำเสนอข้อมูลแบบ บทความ ตาราง กราฟ การสำรวจทางประชากร ต่าง ๆ อาทิเช่น การสำรวจการเปลี่ยนแปลง ประชากร การสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ การสำรวจ แรงงาน การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร การสำรวจอัตราการคงชีพ เป็นต้น

๒.๑.๒.๔ ข้อมูลอื่น ๆ อาทิเช่น สัมมะโนเคหะ สัมมะโน
เกษตร สัมมะโนธุรกิจ สัมมะโนโรงเรียนและครู
การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ

๒.๒ วิธีรวบรวมข้อมูลทางประชากร

- ๒.๒.๑ โดยวิธีการสำรวจสัมมะโนประชากร
- ๒.๒.๒ โดยวิธีการสำรวจจากประชากรที่ตกเป็นตัวอย่าง
- ๒.๒.๓ โดยวิธีการลงทะเบียน

๒.๓ การนำเสนอข้อมูลทางประชากร

- ๒.๓.๑ การนำเสนอโดยบทความ
- ๒.๓.๒ การนำเสนอแบบบทความกึ่งตาราง
- ๒.๓.๓ การนำเสนอแบบตาราง
- ๒.๓.๔ การนำเสนอโดยกราฟ และแผนภูมิ

๓. เทคนิคการวิเคราะห์เบื้องต้นทางด้านประชากรศาสตร์

- ๓.๑ ระเบียบวิธีทางสถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องเกี่ยวกับ
อัตรา อัตราส่วน สัดส่วน ร้อยละ จำนวน ตัวคงที่ การวัดรุ่นประชากร
การวัดเชิงระยะเวลา
- ๓.๒ การวัดการเจริญพันธุ์หรือภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งครอบคลุมถึงอัตราเกิด
อัตราเกิดอย่างหยาบ อัตราเจริญพันธุ์ทั่วไป อัตราส่วนของเด็กต่อสตรี
อัตราเกิดตามหมวดอายุของสตรี อัตราเจริญพันธุ์รวมยอด อัตราเกิด
ทดแทนมวลรวม อัตราเกิดทดแทนสุทธิ อัตราเจริญพันธุ์สัมบูรณ์ การ
เจริญพันธุ์ระดับที่ทดแทน อัตราเกิดปรับฐาน อัตราส่วนเด็กเกิดนอกสมรส
อัตราเด็กเกิดนอกสมรส อัตราส่วนการแท้ง อัตราการแท้ง
- ๓.๓ การวัดการตาย เป็นเรื่องที่ครอบคลุมถึง อัตราตาย อัตราตายอย่างหยาบ
อัตราตายเฉพาะอายุหรือตามรายอายุ อัตราตายของทารก อัตราตาย
ของทารกอ่อน อัตราตายตามสาเหตุ อัตราตายของมารดา อัตราตาย
เฉพาะสาเหตุ อัตราผู้ป่วยตาย อัตราส่วนตายเฉพาะสาเหตุ ตารางชีพ

ประชากรคงที่ การสร้างตารางชีพ และการตีความอายุขัยเฉลี่ย

- ๓.๔ การวัดการเจ็บป่วย ครอบคลุมถึง อัตราการติดโรค อัตราการแพร่กระจาย อัตราเฉพาะโรค อัตราตายเฉพาะโรค อัตราเกิดโรค
- ๓.๕ การวัดการย้ายถิ่น ครอบคลุมถึง อัตราการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ อัตราการย้ายถิ่นเข้าประเทศ อัตราการย้ายถิ่นออกนอกประเทศ อัตราการย้ายถิ่นในประเทศ อัตราการย้ายถิ่นสุทธิ
- ๓.๖ การวัดการสมรส ซึ่งครอบคลุมถึง อัตราการสมรสหรือแต่งงาน อัตราการสมรสทั่วไป อัตราการสมรสตามหมวดอายุและเพศ อัตราการสมรสรวม อัตราการสมรสตามลำดับครั้งของการสมรส อายุมีอยู่ฐานเมื่อแต่งงานครั้งแรก อัตราการหย่า หรือการหย่าร้าง อัตราการหย่าร้างอย่างหยาบ อัตราการสมรสอย่างหยาบ อัตราการสมรสใหม่หรือการแต่งงานใหม่
- ๓.๗ การประมาณค่าประชากร ซึ่งกล่าวถึง การประมาณค่าประชากรด้วยวิธีสถิติชีพ วิธีเลขคณิต และวิธีเรขาคณิต
- ๓.๘ การวิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ประกอบของประชากร ซึ่งครอบคลุมถึง อัตราส่วนระหว่างเพศ อัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระที่พึ่ง อัตราอ่านออกเขียนได้ และอัตราของผู้ไม่รู้หนังสือ อายุมีอยู่ฐาน พีรามิดประชากร
- ๓.๙ การวัดการเปลี่ยนแปลงประชากร ซึ่งครอบคลุมถึง อัตราเพิ่มประชากร อัตราเพิ่มตามธรรมชาติ

๔. องค์ประกอบของประชากร

๔.๑ องค์ประกอบด้านอายุ และเพศ

- ๔.๑.๑ องค์ประกอบด้านอายุ ซึ่งกล่าวถึง เรื่องเกี่ยวกับอายุ ช่วงของอายุ เด็ก ทารก วัยเยาว์ วัยรุ่น คนหนุ่มสาว วัยกำลังแรงงาน หรือวัยทำงาน วัยชราหรือผู้สูงอายุ องค์ประกอบที่มีผลต่อการกระจายตัวด้านอายุของประชากร อาทิ เช่น การเปลี่ยนแปลงในด้านอัตราเกิด หรืออัตราตาย การย้ายถิ่น สงคราม

๔.๑.๒ องค์ประกอบด้านเพศ ซึ่งจำแนกได้เป็น เพศหญิง และ เพศชาย

๔.๒ องค์ประกอบด้านที่อยู่อาศัย

๔.๒.๑ เขตเมือง ได้แก่ เขตชุมชน เขตอุตสาหกรรม เขตเทศบาล เขตเทศบาลนคร เขตเทศบาลเมือง และเขตเทศบาลตำบล

๔.๒.๒ เขตชนบท ได้แก่ เขตชนบทที่ไม่ได้ทำกิจกรรม และเขตชนบท ที่ทำการกิจกรรม

๔.๒.๓ เขตชานเมือง

๔.๓ องค์ประกอบด้านการสมรส ซึ่งครอบคลุมถึง สภาวะการสมรส

คุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่สมรส สถานภาพการสมรส อาทิเช่น โสด สมรส หย่า แยก หม้าย

๔.๔ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ซึ่งครอบคลุมถึง กำลังแรงงาน อาชีพ

รายได้ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม สาธารณูปโภค การสาธารณสุข คมนาคม การขนส่ง

๔.๕ องค์ประกอบด้านการศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึง ประชากรที่อ่านออกเขียนได้

ประชากรที่ไม่รู้หนังสือ การไม่รู้หนังสือ ครู นักเรียน นิสิตนักศึกษา โรงเรียน วิทยาลัย วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย ระดับการศึกษาต่าง ๆ

ได้แก่ การศึกษาก่อนภาคบังคับ หรืออนุบาล การศึกษาภาคบังคับ

การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาหรือเทคนิค

ฝึกหัดครู อุดมศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการศึกษา

ผู้ใหญ่ ประชากรวัยเรียน

๔.๖ องค์ประกอบด้านเชื้อชาติ ศาสนา ชาติพันธุ์ และภาษา

๔.๖.๑ เชื้อชาติ อาทิเช่น จีน ญี่ปุ่น ไทย ไทยมุสลิม เป็นต้น

๔.๖.๒ ชาติพันธุ์

๔.๖.๓ ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธหรือพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์

อิสลาม ฮินดู ขงจื้อ

๔.๖.๔ ภาษา

๕. โครงสร้างของประชากร

๕.๑ โครงสร้างทางอายุและเพศ

๕.๒ โครงสร้างทางสังคม อาทิเช่น การศึกษา การอ่านออกเขียนได้

๕.๓ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ อาทิเช่น อาชีพ

๕.๔ มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากร ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

๖. การเปลี่ยนแปลงประชากรและการเพิ่มประชากร

๖.๑ แนวโน้มการเพิ่มประชากรและขนาดของประชากร ครอบคลุมถึง อัตราเพิ่มประชากรคงที่

๖.๒ ประชากรของโลกในอดีต ปัจจุบัน อนาคต : ประเทศด้อยพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้ว

๖.๓ การฉายภาพประชากร หรือการคาดประมาณจำนวนประชากร

๖.๔ โครงสร้างอายุและประชากรที่เป็นภาวะ

๖.๕ องค์ประกอบที่ทำให้ขนาดของประชากรเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเกิด การตาย การย้ายถิ่น

๖.๖ แนวโน้มการเพิ่มประชากรของประเทศไทย

๗. ภาวะเจริญพันธุ์ หรือการเจริญพันธุ์

๗.๑ ภาวะเจริญพันธุ์โดยทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องต่อไปนี้:-

๗.๑.๑ การเกิด ได้แก่ การเกิดมีชีพ การเกิดไร้ชีพ การเกิดที่ถูกต้องตามกฎหมาย การเกิดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

๗.๑.๒ การมีบุตร ความสามารถมีบุตร วัยมีบุตร ภาวะการสร้างครรภ์ การตั้งครรภ์ การคลอด การคลอดก่อนกำหนด ภาวะการไม่มีบุตร

๗.๒ แนวโน้มของภาวะเจริญพันธุ์

๗.๓ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับและแนวโน้มด้านภาวะเจริญพันธุ์

- ๗.๓.๑ ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยเกี่ยวข้องกับโครงสร้างและ
หน้าที่ของครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย
- ๗.๓.๒ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม และอื่น ๆ อาทิเช่น ความ
เป็นเมือง
- ๗.๔ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะเจริญพันธุ์ อาทิเช่น การลดอัตราการตาย การลด
อัตราเกิด การแท้งบุตร การไม่มีบุตร การทำงานของสตรี กฎหมาย
นโยบายเกี่ยวกับประชากร ความต้องการมีบุตรเพิ่ม ความไม่ต้องการ
มีบุตรเพิ่ม
- ๗.๕ ความแตกต่างด้านภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งครอบคลุมถึง ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ
อาชีพ ศาสนา การศึกษา การทำงานของสตรี ประเพณีและวัฒนธรรม
ทางสังคม การทำแท้ง คู่ครอง การฆ่าทารก การร่วมเพศ
- ๗.๖ มาตรการควบคุมภาวะเจริญพันธุ์
- ๗.๖.๑ วิธีการป้องกันการปฏิสนธิ หรือวิธีคุมกำเนิด
- ๗.๖.๒ การทำแท้ง
- ๗.๗ แบบแผนภาวะเจริญพันธุ์
- ๗.๘ ขนาดของครอบครัว และการทดแทนประชากร ซึ่งครอบคลุมถึง ขนาด
ครอบครัวที่เป็นจริง ขนาดครอบครัวที่ต้องการ ขนาดครอบครัวในอุดมคติ
การวางแผนในชีวิตและคุณภาพชีวิต ความต้องการมีบุตรเพิ่ม ความไม่
ต้องการมีบุตรเพิ่ม
๘. ภาวะการตาย หรือการตาย
- ๘.๑ ภาวะการตายและการมีโรคโดยทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึง การตายของทารก
การตายก่อน หรือระหว่างคลอด การตายของสตรีที่เป็นมารดา
- ๘.๒ สาเหตุของการตาย ได้แก่ โรคติดต่อ โรคติดเชื้อ โรคมะเร็ง ฆาตกรรม
สงคราม อุบัติเหตุ และอื่น ๆ

- ๘.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะการตาย และระดับของการตาย ซึ่งได้แก่
ทุพภิกขภัย การขาดแคลนอาหาร โรคระบาด สภาวะในเขตเมือง
สงคราม การปฏิรูปสังคม การพัฒนาสุขภาพ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ
อนามัยหรือสุขวิทยาส่วนบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจ การเพิ่มระดับ
รายได้ การพัฒนาการทางการแพทย์ และโครงการช่วยเหลือประชากร
- ๘.๔ ความแตกต่างในด้าน การตาย ซึ่งครอบคลุมถึง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
และสังคม ประเภทอุตสาหกรรม ชุมชนที่อยู่อาศัย (เขตเมืองและ
เขตชนบท) ความสะอาด สถานภาพสมรส อายุ เพศ เชื้อชาติ
น้ำหนักตัว สภาพทางภูมิศาสตร์ ศาสนา เป็นต้น
- ๘.๕ การตายของทารก และมารดา
- ๘.๕.๑ การตายของทารก
- ๘.๕.๒ การตายของมารดา
- ๘.๕.๓ ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการตายของทารกและ
มารดา ซึ่งได้แก่รายได้ อาชีพของครอบครัว สถานะตาม
กฎหมายของบุตร บุตรชอบด้วยกฎหมาย บุตรนอกกฎหมาย
ที่อยู่อาศัยในเขตชนบทและเขตเมือง ค่าใช้จ่ายของบุตร
คุณค่าของบุตร
- ๘.๖ การลดอัตราตาย ซึ่งครอบคลุมถึง การลดอัตราตายในอนาคต อัตรา
ตายต่ำ อัตราตายสูง
๙. การกระจายตัวของประชากรและการย้ายถิ่น
- ๙.๑ การกระจายตัวของประชากร :- เขตชนบท เขตเมือง
- ๙.๒ การตั้งถิ่นฐานของประชากร :- เขตชนบท เขตเมือง
- ๙.๓ ลักษณะความเป็นเมือง และการขยายขนาดของเมือง ครอบคลุมถึง
การวางผังเมือง ผังเมือง
- ๙.๔ การย้ายถิ่น
- ๙.๔.๑ ประเภทของการย้ายถิ่น

- ๑๑.๖ ความหมายของ "กำลังแรงงาน" ในประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมถึง
งาน ผู้ไม่ตกอยู่ในกำลังแรงงาน ผู้มีงานทำ ผู้ไม่มีงานทำ
- ๑๑.๗ กำลังแรงงาน กับการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งครอบคลุมถึง แรงงาน
ประเภทฝีมือ
- ๑๑.๘ แบบแผนของกำลังแรงงานในประเทศ เกษตรกรรม และประเทศ
อุตสาหกรรม ซึ่งกล่าวถึง อัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระ อัตราากำลังแรงงาน
ตามหมวดอายุ ช่วงชีวิตการทำงาน
- ๑๑.๙ แบบแผนกำลังแรงงานของประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมถึง แนวโน้มของ
การเพิ่มด้านกำลังแรงงาน โครงสร้างด้านอาชีพ สถานภาพในการ
ทำงาน คุณภาพของแรงงาน อัตราการทำงานอย่างหยาบ การว่างงาน
การทำงานต่ำระดับ ผู้อยู่ในกำลังแรงงาน ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน
๑๒. ปัญหาและนโยบายทางด้านประชากร
- ๑๒.๑ ปัญหาประชากรทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึง กฎหมายกับปัญหาประชากรด้วย
- ๑๒.๒ การเพิ่มประชากรกับปัญหาต่าง ๆ
- ๑๒.๒.๑ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการพัฒนา เศรษฐกิจ
- ๑๒.๒.๒ การเพิ่มประชากรกับการเมือง
- ๑๒.๒.๓ การเพิ่มประชากรกับปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ๑๒.๒.๔ การเพิ่มประชากรกับปัญหาสังคม
- ๑๒.๒.๕ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการสาธารณสุข
- ๑๒.๒.๖ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการศึกษา
- ๑๒.๒.๗ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการสร้างที่อยู่อาศัย
- ๑๒.๒.๘ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการขยายเมือง
- ๑๒.๒.๙ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการพัฒนากำลังคน
- ๑๒.๒.๑๐ การเพิ่มประชากรกับปัญหาแรงงาน
- ๑๒.๒.๑๑ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการออมทรัพย์และการลงทุน

- ๑๒.๒.๑๒ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการขาดแคลนและการจำกัด
ในทรัพยากรธรรมชาติ
- ๑๒.๒.๑๓ การเพิ่มประชากรกับปัญหาสวัสดิการสังคม
- ๑๒.๒.๑๔ การเพิ่มประชากรกับปัญหาการเพิ่มผลผลิตทางอาหาร
การเกษตร
- ๑๒.๓ ผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหา ซึ่งได้แก่ ผู้นำสังคม หรือนักปกครอง
นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้บริหาร ประชาชนทั่วไป ครอบครัว
ผู้บริการ ครู
- ๑๒.๔ การแก้ไขปัญหาประชากร
- ๑๒.๔.๑ กิจกรรมดำเนินงานวางแผนครอบครัว
- ๑๒.๔.๒ กิจกรรมที่เกินขอบเขตการวางแผนครอบครัว อาทิ เช่น
กิจกรรมด้านประชากรศึกษา นโยบายการมีงานทำ
การพัฒนากำลังคน
- ๑๒.๕ นโยบายประชากรทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่อง การสนับสนุนให้มี
บุตรมากและการสนับสนุนให้มีบุตรน้อย
- ๑๒.๕.๑ คำนียามของนโยบายประชากร
- ๑๒.๕.๒ ราคัณฑ์ของนโยบายประชากร
- ๑๒.๕.๓ วิวัฒนาการของนโยบายประชากร
- ๑๒.๕.๔ ประเภทและวัตถุประสงค์ของนโยบายประชากร
- ๑๒.๖ นโยบายประชากรในปัจจุบันของประเทศต่าง ๆ
- ๑๒.๗ นโยบายประชากรของประเทศไทย
- ๑๒.๘ นโยบายการย้ายถิ่น
- ๑๒.๘.๑ นโยบายการย้ายถิ่นภายในประเทศ
- ๑๒.๘.๒ นโยบายการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ :- การย้ายถิ่นเข้า
ประเทศ และการย้ายถิ่นออกนอกประเทศ
- ๑๒.๙ นโยบายเกี่ยวกับการกระจายตัวของประชากรภายในประเทศ ได้แก่
นโยบายการตั้งถิ่นฐาน โรงงานอุตสาหกรรม แผนพัฒนาภูมิภาค

๑๒.๑๐ นโยบายเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ :- นโยบายส่งเสริมภาวะเจริญพันธุ์และนโยบายควบคุมภาวะเจริญพันธุ์

๑๓. ระเบียบวิธีวิจัยและการวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์

๑๔. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยประชากรกับปัจจัยอื่น ๆ

๑๔.๑ ปัจจัยประชากรกับปัจจัยเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น

๑๔.๑.๑ ปัจจัยทางประชากรกับทรัพยากรธรรมชาติ

๑๔.๑.๒ ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางประชากร

๑๔.๑.๓ กำลังแรงงาน (ภาวะเลี้ยงดู สถานะทำงาน อาชีพ อุตสาหกรรม) และปัจจัยทางประชากร

๑๔.๑.๔ รายได้ ความมั่งคั่ง จำแนกตามกลุ่มประชากร

๑๔.๑.๕ การเพิ่มประชากรกับนโยบายและการพัฒนาเศรษฐกิจ

๑๔.๒ ปัจจัยทางประชากรกับปัจจัยทางสังคม ตัวอย่างเช่น

๑๔.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการศึกษา ศาสนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม กับปัจจัยทางประชากร

๑๔.๒.๒ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อแนวโน้มของประชากร

๑๔.๒.๓ การศึกษาเรื่องประชากร จำแนกตามเชื้อชาติ ผิว และภาษา

๑๔.๒.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างของครัวเรือน องค์ประกอบของครอบครัวกับประชากร

๑๔.๒.๕ แนวโน้มการสมรส หย่าร้าง ระยะเวลาการสมรส อายุแรกสมรสที่มีผลต่อแนวโน้มประชากร

๑๔.๒.๖ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อขนาดของประชากร

๑๔.๒.๗ ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะเจริญพันธุ์กับทัศนคติและสถาบันทางสังคม

๑๔.๓ ปัจจัยทางประชากรกับปัจจัยทางรัฐศาสตร์ และการเมือง ตัวอย่างเช่น

๑๔.๓.๑ นโยบายรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อแนวโน้มประชากร

(การวางแผนประชากร หรือการวางแผนการเพิ่มจำนวนประชากร) ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องประชากรกับการพัฒนาด้วย

- ขนาด
- องค์ประกอบ
- การกระจายตัวของประชากร และการตั้งถิ่นฐานมนุษย์

๑๔.๓.๒ การวางแผนประชากรต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งการวางแผนระยะสั้น และการวางแผนระยะยาว

- แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งครอบคลุมถึง การลดอัตราเพิ่มประชากร การพัฒนาคุณภาพประชากร การพัฒนาด้านการศึกษา การพัฒนาด้านการสาธารณสุข การพัฒนาด้านอาหารและโภชนาการ แผนประชากร
- แผนพัฒนาเด็ก
- แผนพัฒนาเยาวชน
- แผนพัฒนาสตรี
- แผนพัฒนาอื่น ๆ อาทิเช่น เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

๑๔.๓.๓ ความรู้ และทัศนคติของผู้นำทางการเมืองเกี่ยวกับเรื่องทางประชากร

๑๔.๓.๔ ความเกี่ยวพันทางการเมือง ต่อการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

๑๔.๓.๕ ผลทางการเมืองที่กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

- ขนาดของครอบครัว
- ขนาดของประชากร และความหนาแน่น
- การย้ายถิ่น

๑๔.๓.๖ ผลของการเพิ่มประชากรกับเสถียรภาพทางการเมือง

๑๔.๔ ปัจจัยทางประชากรกับค่านกฎหมาย ตัวอย่างเช่น

๑๔.๔.๑ กฎหมายเกี่ยวกับการเกิด

- การวางแผนครอบครัว

- วิธีวางแผนครอบครัวแบบธรรมชาติ
- วิธีการคุมกำเนิด ซึ่งมีทั้งวิธีการคุมกำเนิดของสตรี
วิธีคุมกำเนิดของชาย ได้แก่ ยาเม็ดคุมกำเนิด
ห่วงอนามัย การฉีดยาคุมกำเนิด ถุงยางอนามัย
ยาเม็ดเทือกฟู ฟองครีม ยาเหน็บช่องคลอด
เยลลี่หรือครีม เป็นต้น
- แรงผลักดันคุมกำเนิด ซึ่งเกิดจากความต้องการของ
มนุษย์เอง ของกลุ่มหรือสังคม และที่มนุษย์คิดขึ้นมา
- ความต้องการของผู้รับบริการคุมกำเนิด
- สถานบริการคุมกำเนิด ซึ่งได้แก่ โรงพยาบาล
ศูนย์อนามัย คลินิกเอกชน
- การยอมรับและอุปสรรคในการยอมรับการคุมกำเนิด
ไปปฏิบัติ
- ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผน
ครอบครัว
- ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการวางแผนครอบครัว
- การสื่อสารให้ปฏิบัติวางแผนครอบครัว และประชากร
ซึ่งครอบคลุมถึง การใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่
หรือกระจายความรู้การวางแผนครอบครัว ได้แก่
วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร ภาพยนตร์
การแสดงละคร การแสดงดนตรี หรือเพลง
- โครงการวางแผนครอบครัว ซึ่งจัดทำโดยภาครัฐบาล
และเอกชน
- การวิจัยและประเมินผลโครงการ
  - การวิจัย

- การประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน
- การประเมินผลโครงการวางแผนครอบครัว
- ความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ และรัฐบาลอื่น ๆ
- การทำแท้ง ซึ่งครอบคลุมถึง การแท้งบุตรหรือการแท้ง
  - แท้งเอง
  - แท้งจากการกระทำ ซึ่งได้แก่ การทำแท้งเพื่อการรักษา และการทำแท้งที่กระทำโดยผิดกฎหมาย
  - อัตราการทำแท้ง
  - เทคนิคและขั้นตอนในการทำแท้ง หรือวิธีการทำแท้ง
  - การดำเนินโรคของการทำแท้ง ได้แก่ แท้งคุกคาม แท้งห้ามไม่หยุด แท้งไม่ครบ แท้งค้าง แท้งครบ แท้งติด เชื้อ
  - กฎหมายว่าด้วยการทำแท้ง
  - กฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้ง
  - สาเหตุการทำแท้ง
  - ผู้ต้องการทำแท้ง
  - สถานที่รับทำแท้ง ได้แก่ โรงพยาบาล คลินิก
  - ผู้ประกอบการทำแท้ง ได้แก่ แพทย์ พยาบาล หมอเถื่อน หมอตำแย
- การทำหมัน ซึ่งครอบคลุมถึง วิธีการทำหมันต่าง ๆ
  - โครงการทำหมันชายเคลื่อนที่

๑๔.๔.๒ กฎหมายเกี่ยวกับการให้การศึกษา และบริการวางแผนครอบครัว

๑๔.๔.๓ กฎหมายครอบครัวที่มีผลกระทบต่อประชากร

- อายุขั้นต่ำที่สมรสได้

- การมีคู่สมรสได้หลายคน
- กฎหมายเกี่ยวกับการสมรส การหย่าร้าง
- ๑๔.๔.๔ กฎหมายเกี่ยวกับปัจจัยทาง เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว
  - ประโยชน์ต่าง ๆ ที่ให้กับสตรีที่เป็นมารดา
  - การช่วยเหลือบุตร
  - กฎหมาย เกี่ยวกับผู้สืบสกุลและมรดก
- ๑๔.๕ ปัจจัยทางประชากรกับค่านิยมศาสตร์ ตัวอย่างเช่น
  - ๑๔.๕.๑ การกระจายตัวทางประชากร และการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะภูมิศาสตร์
  - ๑๔.๕.๒ การเคลื่อนย้ายของประชากรและคุณลักษณะต่าง ๆ ของประชากร
  - ๑๔.๕.๓ ความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์ระหว่างองค์ประกอบทางประชากร และองค์ประกอบอื่น ๆ
  - ๑๔.๕.๔ ชนิดของการตั้งถิ่นฐาน และความหนาแน่นประชากร
- ๑๔.๖ ปัจจัยทางประชากรกับด้านการศึกษา ตัวอย่างเช่น
  - ๑๔.๖.๑ ประชากรศึกษา
  - ๑๔.๖.๒ เพศศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึง เพศศาสตร์ อนามัยสืบพันธุ์ ระบบต่อมไร้ท่อ มดลูก ปีกมดลูก รังไข่ ไข่อ่อน พฤติกรรมทางเพศ จิตวิทยาระหว่างเพศ การข่มขืน กระทำชำเรา กามโรค ความผิดปกติทางเพศ
  - ๑๔.๖.๓ การเพิ่มประชากรและคุณภาพของประชากร
  - ๑๔.๖.๔ ปัจจัยด้านการศึกษาที่มีผลกระทบต่อปัจจัยทางประชากร
- ๑๔.๗ ปัจจัยทางประชากรกับสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น
  - ๑๔.๗.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประชากรกับสิ่งแวดล้อม
  - ๑๔.๗.๒ การตั้งถิ่นฐาน และการปรับตัวของประชากรต่อสิ่งแวดล้อม
  - ๑๔.๗.๓ ผลกระทบของการเพิ่มประชากรต่อสิ่งแวดล้อม
  - ๑๔.๗.๔ มลภาวะ (Pollution) รูปแบบต่าง ๆ

- ๑๔.๘ ปัจจัยทางประชากรด้านจิตวิทยาสังคม ตัวอย่าง เช่น
- ๑๔.๘.๑ ทัศนคติ คุณค่า และแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับจำนวนบุตร
ที่ผู้สมรสปรารถนา
  - ๑๔.๘.๒ พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีผลต่อด้านประชากร
  - ๑๔.๘.๓ คุณค่าของบุตร
  - ๑๔.๘.๔ การรับรู้ของบุคคลต่อวิธีการวางแผนครอบครัว
- ๑๔.๙ ปัจจัยทางประชากรกับด้านสาธารณสุขและโภชนาการ
- ๑๔.๙.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างการเพิ่มประชากร กับด้านสาธารณสุข
และโภชนาการ ซึ่งครอบคลุมถึง การตรวจรักษา การ
ป้องกัน และควบคุมโรค อนามัยแม่และเด็ก การอนามัย
ครอบครัว
  - ๑๔.๙.๒ พัฒนาการทางสาธารณสุขที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง
ทางประชากร ซึ่งครอบคลุมถึง การพัฒนาโครงการอนามัย
แม่และเด็ก การคลอด การตรวจครรภ์ การตรวจหลังคลอด
การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หรือมารดา
  - ๑๔.๙.๓ นโยบายประชากรกับการกินที่อยู่ดีของประชากร ซึ่งครอบ
คลุมถึง บริการอนามัย บริการอนามัยแม่และเด็ก อนามัย
โรงเรียน
- ๑๔.๑๐ ปัจจัยทางประชากรกับด้านชีววิทยา
- ๑๔.๑๐.๑ ประชากรศาสตร์การแพทย์
  - ๑๔.๑๐.๒ พฤติกรรมด้านการสืบพันธุ์ของมนุษย์
- ๑๔.๑๑ ปัจจัยทางประชากร กับด้านอื่น ๆ
๑๕. วิชาใหม่ ๆ ที่เกิดจากการนำความรู้ทางประชากรศาสตร์ไปผสมผสานกับ
ความรู้ในสาขาวิชาอื่น ๆ
- ๑๕.๑ ประชากรศาสตร์การเมือง (Political demography)
  - ๑๕.๒ ประชากรศาสตร์เศรษฐกิจ (Economic demography)
หรือ เศรษฐศาสตร์ประชากร (Population economics)

- ๑๔.๓ ประชากรศาสตร์การแพทย์ (Medical demography)
- ๑๔.๔ ประชากรศาสตร์สังคม (Social demography)
- ๑๔.๕ ประชากรศึกษา (Population education)
- ๑๔.๖ ภูมิศาสตร์ประชากร (Population geography)
- ๑๔.๗ ประวัติศาสตร์ประชากร (Population history)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงเรื่องดังต่อไปนี้:-

๑. ศึกษาปัญหาการให้หัวเรื่องภาษาไทยสำหรับหนังสือและเอกสารในสาขาประชากรศาสตร์ของบรรณารักษ์จัดหมู่ และทำบัตรรายการ
๒. ทำการสำรวจ รวบรวม ตลอดจนวิเคราะห์ถึงหัวเรื่องทางประชากรศาสตร์จาก ๓ แหล่ง คือ
  - ๒.๑ หัวเรื่องจากหนังสือ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓"
  - ๒.๒ หัวเรื่องจากการรวบรวมหัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้ในห้องสมุดที่ทำการศึกษา ๗ แห่ง
  - ๒.๓ หัวเรื่องจากคำหรือวลีที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ในหนังสือและเอกสารสาขาวิชาประชากรศาสตร์

เพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความนิยมในการเลือกใช้หัวเรื่องจากผู้ใช้ห้องสมุด อันจะเป็นแนวทางในการให้หัวเรื่องทางด้านประชากรศาสตร์ สำหรับบรรณารักษ์ในการกำหนดหัวเรื่องสำหรับหนังสือและเอกสารทางด้านประชากรศาสตร์ต่อไป

แนวเหตุผลทฤษฎีที่สำคัญหรือสมมติฐานของการวิจัย

๑. หัวเรื่องภาษาไทยทางประชากรศาสตร์ที่กำหนดขึ้นใช้โดยทั่วไปในหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องมีจำนวนน้อย จึงเป็นปัญหาแก่บรรณารักษ์จัดหมู่ และทำบัตรรายการภาษาไทยในห้องสมุด เฉพาะทางสาขาวิชาประชากรศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างยิ่ง

๒. หัวเรื่องในสาขาวิชาประชากรศาสตร์ที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้กัน เองนั้น มีลักษณะต่าง ๆ กัน ไม่เป็นไปในแนวเดียวกัน

๓. หัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้นั้นไม่ค่อยสอดคล้องกับความนิยมในการเลือก ใช้หัวเรื่องของผู้ใช้ห้องสมุดเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวเรื่องประเภทที่มีการกลับคำและการ ใช้หัวเรื่องย่อยประกอบหัวเรื่องใหญ่

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการให้หัวเรื่องในสาขาวิชา ประชากรศาสตร์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

๒. สัมภาษณ์บรรณารักษ์จัดหมู่ และทำบัตรรายการภาษาไทยของห้องสมุดเฉพาะ ทางประชากรศาสตร์และแพทยศาสตร์ เกี่ยวกับปัญหาการให้หัวเรื่องภาษาไทยสำหรับหนังสือและ เอกสารทางประชากรศาสตร์ รวม ๗ แห่ง

๓. วิเคราะห์หัวเรื่องจากหนังสือ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคม ห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓" และคัดเลือกเฉพาะหัวเรื่องที่มีขอบข่ายเกี่ยวข้องกับ วิชาประชากรศาสตร์

๔. สสำรวจและรวบรวมหัวเรื่องในสาขาประชากรศาสตร์ที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้ ในห้องสมุด และหัวเรื่องจากคำหรือวลีที่ใช้อย่างแพร่หลายในหนังสือและเอกสารในสาขา ประชากรศาสตร์ที่เพิ่มเติมจากหนังสือ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคมห้องสมุด แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓"

๕. สร้างแบบสอบถามจากหัวเรื่องที่ได้รวบรวมมาทั้งหมด เพื่อนำไปให้ผู้ใช้ห้องสมุด แสดงความคิดเห็นในการเลือกให้หัวเรื่องตามความนิยม และวิเคราะห์หัวเรื่องที่ได้จากความนิยม ของผู้ใช้ห้องสมุด

๖. สรุป ปัญหา และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้หัวเรื่องทางประชากรศาสตร์ ของบรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการภาษาไทย และเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความนิยมในการ เลือกใช้หัวเรื่องของผู้ใช้ห้องสมุด เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้สำหรับบรรณารักษ์ ในการให้หัวเรื่องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การศึกษานี้ จะทำการสำรวจ และสัมภาษณ์บรรณารักษ์จัดหมู่ และทำบัตรรายการของห้องสมุดเฉพาะทางประชากรศาสตร์ และแพทยศาสตร์ในกรุงเทพมหานคร รวม ๗ แห่ง คือ:-

- ห้องสมุดสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ห้องสมุดศูนย์ประมวลข่าวสารการอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข

๒. ในการรวบรวมหัว เรื่องภาษาไทยทางประชากรศาสตร์ ได้รวบรวมหัว เรื่องจาก

๓ แหล่ง คือ

๒.๑ หัว เรื่องจากหนังสือ "หัว เรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของสมาคม

ห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓"

๒.๒ หัว เรื่องที่บรรณารักษ์ในห้องสมุด ๗ แห่งที่ทำการสำรวจได้กำหนดเพิ่มเติม

จากหนังสือคู่มือการให้หัว เรื่องภาษาไทยของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

๒.๓ หัว เรื่องจากคำหรือวลีที่ใช้อย่างแพร่หลายในหนังสือและ เอกสารทาง

ประชากรศาสตร์

๓. การศึกษานี้จะศึกษาถึงปัญหาการให้หัว เรื่องของบรรณารักษ์ในห้องสมุด ๗ แห่งที่ทำการสำรวจ รวมถึงการศึกษาถึงควมนิยมในการเลือกใช้หัว เรื่องภาษาไทยของผู้ใช้ห้องสมุดด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเรื่องนี้

๑. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์จัดหมู่และทำบัตรรายการภาษาไทย ได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้หัว เรื่องในสาขาวิชาประชากรศาสตร์

๒. เพื่อเสนอแนะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหัวเรื่องที่จะใช้กำหนดให้กับหนังสือและเอกสารทางประชากรศาสตร์ และการวางแผนครอบครัว

๓. การวิจัยนี้ จะช่วยให้ทราบถึงความนิยมในการเลือกใช้หัวเรื่องภาษาไทยทางประชากรศาสตร์ของผู้ใช้ห้องสมุด เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหัวเรื่องของบรรณารักษ์ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่องภาษาอังกฤษที่น่าสนใจ จัดทำวิจัยในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ โดย เจ เอลวูด เดลีย์ (Jay Elwood Daily) ชื่อเรื่องว่า "The Grammar of Subject Headings : a Formulation of Rules for Subject Headings Based on a Syndetical and Morphological Analysis of the Library of Congress List" ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอก มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย เดลีย์ ได้ศึกษาถึงหัวเรื่องในหนังสือ Library of Congress Subject Headings ฉบับครั้งที่ ๕ ค.ศ. ๑๙๕๔ โดยศึกษาถึงประเภทและลักษณะของคำที่ใช้เป็นหัวเรื่อง แต่ละหัวเรื่อง และนำเอาหลักไวยากรณ์ภาษาอังกฤษมาพิจารณาด้วย ผลจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในการกำหนดคำที่ใช้เป็นหัวเรื่องว่า: เครื่องหมายวรรคตอน จะช่วยแก้ปัญหาในการกำหนดคำที่จะใช้เป็นหัวเรื่องว่าควรจะเขียนรวมหรือแยกกันได้ และควรใช้เครื่องหมายวรรคตอนแทนเครื่องหมาย ยัติภังค์ (-) และอาจใช้แทนสันธานหรือบุพบทได้ นอกจากนี้ในภาคผนวกของการวิจัยนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนพร้อมให้ตัวอย่างประกอบด้วย

^๑Jay Elwood Daily, "The Grammar of Subject Headings : a Formulation of Rules for Subject Headings Based on a Syndetical and Morphological Analysis of the Library of Congress List" (Unpublished Ph.D. Thesis, University of Columbia, 1957). อ้างอิงใน อุบลวรรณ บิดิตถนะโชษิต. "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๔-๕.

โอลิเวอร์ ลินตัน ลิลลี่^๑ (Oliver Linton Lilley) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่อง ในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ เรื่องที่ทำการศึกษาคือ "Terminology, Form Specificity and the Syndetic Structure of Subject Headings for English Literature" ใน การศึกษานี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะหัวเรื่องในหมวดวิชาวรรณคดีภาษาอังกฤษ โดยใช้ข้อมูลจากหัวเรื่อง ที่ใช้ในบัตรรายการห้องสมุดประชาชนของเมืองนิวยอร์ก หนังสือหัวเรื่องที่ห้องสมุดดังกล่าวใช้มี ๓ เล่ม คือ หัวเรื่องจาก L.C. Subject Headings พิมพ์ครั้งที่ ๖, Sears List of Subject Headings พิมพ์ครั้งที่ ๗ และหัวเรื่องของ The Boston Athenaeum Catalog การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงระบบการเลือกใช้ถ้อยคำเป็นหัวเรื่อง โดยศึกษาถึงการให้หัวเรื่อง คำอธิบายหัวเรื่อง (Scope Notes) และการอ้างอิงต่าง ๆ จากผลการวิจัยปรากฏว่า ควรมีการ เปลี่ยนแปลงระบบในการใช้ถ้อยคำและรูปแบบบ้าง โดยเฉพาะความเฉพาะเจาะจงในการให้ หัวเรื่อง และสิ่งที่ควรมีเพิ่มมากขึ้น คือคำอธิบายหัวเรื่องและบัตรโยงประเภทต่าง ๆ

งานวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่องภาษาอังกฤษที่สำคัญมากเรื่องหนึ่ง คือ งานวิจัยเรื่อง "Subject Analysis : Computer Implications of Rigorous Definition" จัดทำ โดยเจสซีก้า ลี แฮร์ริส^๒ (Jessica Lee Harris) พิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ งานวิจัยนี้เป็นงาน วิจัยระดับปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ โดยใช้ชื่อเรื่องว่า "Subject Headings : Factors Influencing Formation and Choice; with the Special Reference to Library of Congress and H.W. Wilson Practice" แฮร์ริสได้ศึกษา และวิเคราะห์หัวเรื่องตัวอย่างจำนวนร้อยละ ๑๐ ของหัวเรื่อง ใน L.C. Subject Headings.

^๑Oliver Linton Lilley, "Terminology, Form, Specificity and the Syndetic Structure of Subject Headings for English Literature" (Unpublished Ph.D. Thesis, University of Columbia, 1959) อ้างไว้ในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๒Jessica Lee Harris, Subject Analysis: Computer Implications of Rigorous Definition (Metuchen, N.J. :Scarecrow Press, Inc., 1970), pp. 217-235.

ที่พิมพ์ครั้งที่ ๗ และนำเอาหัวเรื่อง หัวเรื่องย่อย และการโยงข้อความ มาจัดทำเป็นบัตรเจาะรู (Keypunched) และประมวลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อให้ได้ลักษณะของหัวเรื่องประเภทต่าง ๆ ออกมา นอกจากนี้ยังได้จัดทำรายการหัวเรื่องที่เขียนคำกลับกัน (Inversions) หัวเรื่องย่อยต่าง ๆ วลีที่มีคำบุพบทคำเชื่อมต่าง ๆ การโยงข้อความ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างหัวเรื่องของ L.C. Subject Headings กับหัวเรื่องของบริษัท เอช ดับบลิว วิลสัน (H.W. Wilson) ซึ่งผลปรากฏว่า หัวเรื่องของ L.C. Subject Headings มีการแบ่งหัวเรื่องย่อยลงไปมากกว่า และความแตกต่างของขนาดของห้องสมุดไม่มีผลทำให้ขอบเขตของหัวเรื่องแตกต่างกันเลย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงการเลือกรูปแบบของหัวเรื่อง ลักษณะของหัวเรื่องที่จะเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ ลักษณะการโยงข้อความต่าง ๆ และการศึกษาหัวเรื่องของแฮริสครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ และประโยชน์ของการนำเอาเทคนิคทางคอมพิวเตอร์มาช่วยในการวิเคราะห์โครงสร้างของหัวเรื่อง

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ มีงานวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่องภาษาอังกฤษที่น่าสนใจอีกเรื่อง ซึ่งทำการวิจัยโดย โดโรธี แคนวิชเชอร์ (Dorothy Kanwischer) งานวิจัยนี้ได้สรุปไว้ในบทความชื่อ "Subject Headings Trauma"^๑ งานวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยแปซิฟิกสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาถึงปัญหาต่าง ๆ ของหัวเรื่องทั้งที่ดัดแปลงหรือเพิ่มหัวเรื่องขึ้นใช้เอง ความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวเรื่องที่ทำโดยห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่จัดส่งไปยังห้องสมุด ๑๒๐ แห่งทั่วสหรัฐอเมริกาซึ่งมีหนังสือตั้งแต่ ๑๒๕,๐๐๐ ถึง ๓๐๐,๐๐๐ เล่ม ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวเรื่องของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน ปัญหาต่าง ๆ ในการให้หัวเรื่อง ลักษณะการดัดแปลงและการเพิ่มเติมหัวเรื่องขึ้นใช้เอง การสอนนักศึกษาเกี่ยวกับหัวเรื่อง ระบบการจัดเรียงบัตรรายการ การติดต่อรับฟังปัญหาต่าง ๆ ระหว่างบรรณารักษ์แผนกจัดทำบัตรรายการ และบรรณารักษ์แผนกบริการตอบคำถาม และผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของหัวเรื่อง คือ การกำหนดคำขึ้นใช้และความยุ่งยากสับสนในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ เช่น จุลภาค วงเล็บ ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจผิดแก่ผู้ใช้หัวเรื่องได้

^๑Dorothy Kanwischer, "Subject Headings Trauma," Wilson Library Bulletin XLIX (May, 1975) : 651-654.

สำหรับงานวิจัยด้านหัวเรื่องในประเทศไทย มีดังนี้ คือ ไพพรรณ ไพบูลย์ศรีนครา^๑ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษาของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษาที่มีอยู่ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาถึงความนิยมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครที่มีต่อหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษาตามที่บรรณารักษ์กำหนดไว้ โดยรวบรวมหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษาจากบัตรรายการของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครทั้ง ๗ แห่ง ได้หัวเรื่องที่รวบรวมได้ ๖๒๔ หัวเรื่อง แล้วนำหัวเรื่องดังกล่าวมาสร้างแบบสอบถามให้นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ ขึ้นไปในคณะศึกษาศาสตร์หรือคณะครุศาสตร์ พิจารณาเลือกหัวเรื่องที่ตนนิยมและคิดว่าเหมาะสม ผลการวิจัยปรากฏว่า ปัญหาที่มีมากที่สุดในการใช้บัตรหัวเรื่องภาษาไทย คือ คำที่ต้องการค้นไม่มีในบัตรรายการ ปัญหารองลงมา คือ ไม่ทราบจะค้นคำไหน และห้องสมุดใช้ภาษาที่ยากแก่ความเข้าใจ สำหรับผลการวิจัยเกี่ยวกับความนิยมและความเหมาะสมของหัวเรื่องนั้น ปรากฏว่า หัวเรื่องที่มีขอบข่ายเนื้อหาเดียวกัน แต่ใช้คำหรือวลีแตกต่างกัน ที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มตัวอย่างมี ๘๓ หัวเรื่อง ส่วนหัวเรื่องที่ใช้คำหรือวลีเดียวกัน หรือมีใช้เพียงบางแห่ง ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐๗ หัวเรื่อง กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า เป็นหัวเรื่องที่มีความเหมาะสมทุกหัวเรื่อง พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทุกแห่งควรใช้บัญชีหัวเรื่องทุกหมวดวิชาบัญชีเดียวกัน โดยจัดประชุมทำบัญชีหัวเรื่องร่วมกัน ควรมีบัญชีหัวเรื่องที่ห้องสมุดใช้อยู่ว่างไว้ที่ตู้บัตรรายการ เพื่อให้ผู้ใช้จะได้ตรวจสอบหัวเรื่องที่ต้องการก่อนที่จะไปค้นบัตรรายการหัวเรื่อง เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะบัญชีหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษา ซึ่งได้จัดทำขึ้นจากผลการวิจัยนี้ไว้ด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ นี้เช่นกัน อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโยธิต^๒ ได้ทำวิจัยเรื่อง "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต

^๑ไพพรรณ ไพบูลย์ศรีนครา, "การศึกษาหัวเรื่องหมวดวิชาการศึกษาของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๘), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^๒อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโยธิต, "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย....." หน้า ๒-๓, ๑๑๐-๑๑๑, ๑๔๘-๑๖๐.

แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาและรวบรวมหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยที่ใช้อยู่ในห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๑๐ แห่งในประเทศไทย ตลอดจนศึกษาปัญหาต่าง ๆ ในการให้หัวเรื่องภาษาไทยที่บรรณารักษ์ได้ประสบในขณะทำงาน ประเมินคุณค่าของหนังสือคู่มือ การให้หัวเรื่องภาษาไทยที่ห้องสมุดแต่ละแห่งใช้อยู่ โดยการสำรวจและสัมภาษณ์บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๑๐ แห่ง เกี่ยวกับปัญหาในการใช้หัวเรื่องภาษาไทย และรวบรวมหัวเรื่องภาษาไทยที่แต่ละห้องสมุดได้เพิ่มเติมขึ้นใช้เอง โดยพิจารณาเฉพาะหัวเรื่องที่แตกต่างกัน และเพิ่มเติมขึ้นจากหนังสือ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓" เป็นหลัก ได้จำนวนหัวเรื่องทั้งสิ้น ๖,๒๕๑ หัวเรื่อง สำหรับหัวเรื่องที่มีปัญหามี ๓๑๔ กรณี ผู้วิจัยได้นำหัวเรื่องที่ใช้แตกต่างกันมาวิเคราะห์ โดยแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามลักษณะแตกต่าง ศึกษาปัญหาของแต่ละกลุ่ม วิเคราะห์หลักเกณฑ์และปัญหาสำคัญ ๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ ผลจากการศึกษาริวิจัยปรากฏว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของหัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย คือ ขาดหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องที่เหมาะสม สำหรับปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ หัวเรื่องในหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องที่ใช้มีไม่เพียงพอ การโยงข้อความมีน้อย ทำให้เกิดความสับสนยุ่งยากแก่บรรณารักษ์ บรรณารักษ์มักประสบปัญหาในการกำหนดหัวเรื่องขึ้นใช้เองว่า ทำอย่างไรจึงจะได้คำที่สั้น และได้ใจความ ปัญหาการกำหนดหัวเรื่องภาษาไทยจากคำในภาษาต่างประเทศ สำหรับผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาของผู้ใช้ห้องสมุดในการใช้หัวเรื่องจากบัตรรายการ ปรากฏว่า ผู้ใช้หาหัวเรื่องไม่ค่อยพบ อาจเนื่องจากคำที่ใช้เป็นหัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นนั้น เป็นคำที่ผู้ใช้ห้องสมุดไม่คุ้นเคย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าสิ่งที่ยังขาดแคลนอยู่และเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องให้ความสนใจรับทำขึ้นใช้ในห้องสมุด คือ หัวเรื่องเฉพาะวิชา การวิจัยเรื่องนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าควรมีการปรับปรุงหัวเรื่องภาษาไทย โดยการจัดตั้งหน่วยงานที่จะรับผิดชอบเพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวเรื่องต่าง ๆ อนึ่ง ผู้วิจัยได้เสนอแนะหัวเรื่องภาษาไทยที่ได้จากการศึกษาและรวบรวมให้ไว้ด้วย

งานวิจัยเกี่ยวกับหัวเรื่องภาษาไทยที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ "หัวเรื่องของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในส่วนกลางและหอสมุดแห่งชาติ" ทำการวิจัย

โดย นิรมล ทรัพย์เจริญ^๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาค้นคว้าถึงหัว เรื่องและหัว เรื่องย่อยของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่ใช้อยู่ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในส่วนกลางและหอสมุดแห่งชาติ และเป็นหัว เรื่องที่ดัดแปลงและเพิ่มเติมจากหนังสือหัว เรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทยของ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓" นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาของบรรณารักษ์ในการ กำหนดหัว เรื่องให้กับหนังสือที่เกี่ยวกับประเทศไทย โดยศึกษาหัว เรื่องจากหนังสือหัว เรื่องสำหรับ หนังสือภาษาไทย ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓ แล้วคัดเลือกเฉพาะหัว เรื่อง ที่มีขอบข่ายเกี่ยวกับประเทศไทยไว้ และรวบรวมหัว เรื่องที่เกี่ยวกับประเทศไทยจากบัตรรายการ ที่อยู่ในหอสมุดกลางของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนกลาง และหอสมุดแห่งชาติรวม ๑๑ แห่ง ได้หัว เรื่อง ทั้งหมด ๑,๖๑๖ หัว เรื่อง แล้วนำหัว เรื่องที่รวบรวมได้ดังกล่าวมาสร้างแบบสอบถามให้บรรณารักษ์ ที่ทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทยในห้องสมุด ๑๑ แห่ง พิจารณาเลือกหัว เรื่องที่คิดว่าเหมาะสม จำนวน ๕๐ คน ผลจากการศึกษาพบว่า หัว เรื่องของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่ห้องสมุดต่าง ๆ ใช้ เหมือนกับ หัว เรื่องของหนังสือหัว เรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย ฉบับของสมาคมห้องสมุดแห่ง ประเทศไทยมี ๑๕๕ หัว เรื่อง หัว เรื่องย่อยที่แสดงลักษณะวิธีเขียน และมีความเหมาะสมที่จะนำมา ใช้ได้มี ๓๙ หัว เรื่อง สำหรับปัญหาในการกำหนดหัว เรื่องของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทย พบว่า หัว เรื่องที่มีอยู่ในบัญชีต่าง ๆ ไม่พอใช้ หัว เรื่องบางหัว เรื่องในคู่มือ ให้ความหมายกว้างเกินไป หนังสือเฉพาะวิชา และหนังสือที่ออกใหม่ ๆ ไม่สามารถจะกำหนดหัว เรื่องโดยอาศัยคู่มือที่มีอยู่ได้ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในการกำหนดหัว เรื่องหนังสือภาษาไทยไว้ว่า หัว เรื่องที่กำหนดขึ้น ควรครอบคลุมหนังสือได้มากพอ และควรเป็นคำที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ หัว เรื่องที่กำหนด ขึ้นควรเป็นคำหรือข้อความที่ง่าย กระชับรัด คั้นทั่วไปอ่านแล้วเข้าใจได้ทันที และควรเป็นคำที่ยัง ใช้อยู่ นอกจากนี้ห้องสมุดควรมีคู่มือและนโยบายที่แน่นอน ในการกำหนดหัว เรื่องขึ้นใช้ด้วย ใน ภาคผนวกของการวิจัย ผู้วิจัยได้จัดทำบัญชีหัว เรื่องที่ได้แก้ไข ดัดแปลง และเพิ่มเติม เกี่ยวกับ หัว เรื่องของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยให้ไว้ด้วย

^๑นิรมล ทรัพย์เจริญ, "หัว เรื่องของหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยของห้องสมุดสถาบัน อุดมศึกษาในส่วนกลางและหอสมุดแห่งชาติ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๑๔), หน้า ๒๔, ๑๓๗-๑๔๒.

งานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยในต่างประเทศนั้น มุ่งที่จะศึกษาถึงลักษณะคำที่ใช้เป็นหัวเรื่อง และเครื่องหมายวรรคตอนในหนังสือคู่มือการให้หัวเรื่องที่ใช้กันในขณะนั้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาจากหัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นใช้เองด้วย ซึ่งผลการศึกษาปรากฏว่า การกำหนดคำขึ้นใช้เป็นหัวเรื่อง และการใช้เครื่องหมายวรรคตอน บางครั้งทำให้ผู้ใช้หัวเรื่องเกิดความสับสนและเข้าใจผิด สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยนั้น มีทั้งการศึกษาถึงปัญหาในการให้หัวเรื่องภาษาไทยของบรรณารักษ์ และปัญหาในการใช้หัวเรื่องของผู้ใช้ห้องสมุด ซึ่งผลปรากฏว่าปัญหาที่สำคัญในการให้หัวเรื่องภาษาไทยของบรรณารักษ์นั้นคือ การขาดคู่มือการให้หัวเรื่องภาษาไทย สำหรับปัญหาของผู้ใช้ห้องสมุดนั้น ผลจากการศึกษาพบว่า หัวเรื่องที่ใช้ห้องสมุดต้องการค้นไม่มีในบัตรรายการ เป็นต้น

สำหรับการวิจัยของผู้เขียนในเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาของบรรณารักษ์ในการกำหนดคำขึ้นใช้เป็นหัวเรื่อง และปัญหาการให้หัวเรื่องโดยใช้คู่มือที่มีอยู่ในห้องสมุด ตลอดจนศึกษาถึงความนิยมในการเลือกให้หัวเรื่องของผู้ใช้ห้องสมุด ที่มีต่อหัวเรื่องที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมา ซึ่งงานวิจัยนี้มีส่วนตัดแปลงมาจากงานวิจัย ๒ เรื่องแรกของประเทศไทยที่ได้กล่าวไปแล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย